

Elektronické služby v kontextu Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011-2015

24.4.2012

Zlín

Elektronické služby knihoven II.

Vít Richter

Národní knihovna ČR

Hlavní témata

- ❑ Proč nová koncepce rozvoje knihoven?
- ❑ Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2014
  - **Hlavní priority v oblasti využívání IT**
- ❑ Autorský zákon – budoucí možnosti

**Dostupnost internetu
kdykoliv a kdekoliv**

**Prodej a využívání
eknih**

**Masová digitalizace
knihovních fondů**

Zásadní změny v přístupu k textovým dokumentům

Mění se způsob vyhledávání a práce s informacemi

Knihovny mají poprvé v historii konkurenci ve svých hlavních funkcích

Vliv digitalizace na knihovny

- Jaká bude úloha knihoven?
- Pokles zájmu o půjčování tištěné produkce?
- Budou moci knihovny půjčovat eknihy?
- Jak budou využívány výsledky masové digitalizace?

Knihovny musí poskytovat služby, které lidé potřebují a vyžadují

**Jak změnit knihovny?
Jak připravit knihovny na budoucnost?**

**Koncepce rozvoje knihoven ČR
na léta 2011 – 2015**

K čemu je užitečná koncepce?

- ❑ Identifikovat kritické faktory pro transformace
- ❑ Vytvořit podklad pro rozhodovací procesy
- ❑ Nastavit priority dotačních programů
- ❑ Vytvořit východisko pro zpracování dílčích koncepcí
  - Kraje, regiony, rezorty, skupiny knihoven, jednotlivé knihovny
- ❑ Prosadit principy koncepce do strategických materiálů a programů na různých úrovních
  - Priority strukturálních fondů
- ❑ Zlepšit vzájemnou spolupráci mezi knihovnami
- ❑ Získat knihovny a jejich pracovníky k realizaci společných cílů

VIZE 2020

Klient říká:

**„V krásné, přívětivé a pohodlné knihovně
rychle obsloužen příjemným, kvalifikovaným,
očividně spokojeným
a motivovaným personálem
nebo z pohodlí domova
bez ohledu na národnost či handicap,
v kteroukoliv denní či noční dobu
získám bezplatně požadovanou kvalitní službu“**

Klient říká:

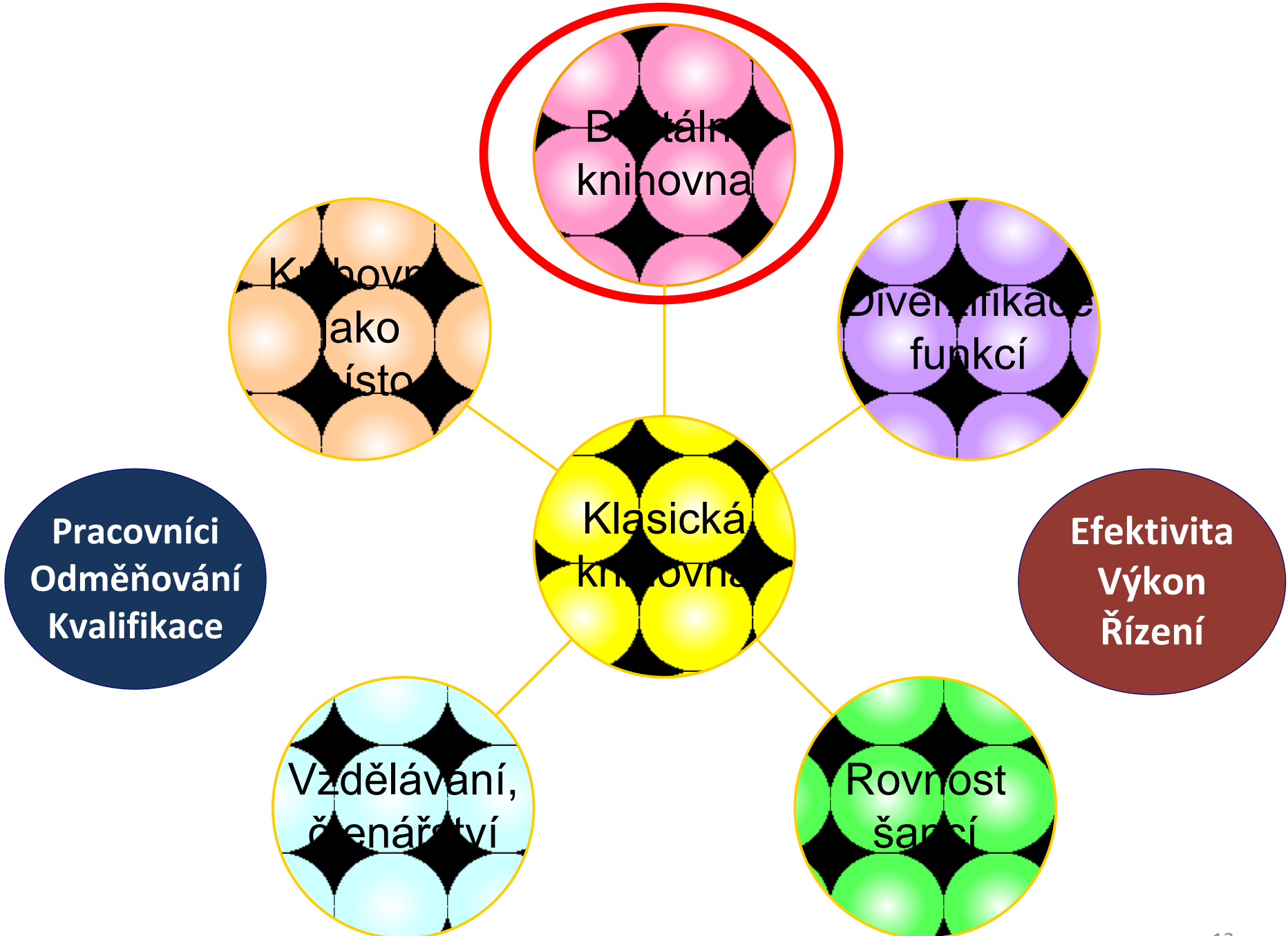
„V krásné, přívětivé a pohodlné knihovně
rychle obsloužen příjemným, kvalifikovaným,
očividně spokojeným
a motivovaným personálem
nebo z pohodlí domova
bez ohledu na národnost či handicap,
v kteroukoliv denní či noční dobu
získám bezplatně požadovanou kvalitní službu“

Co chceme?

- ❑ Dlouhodobě zvyšovat v populaci podíl lidí,
  - Kteří knihovny využívají
  - Kteří považují knihovny za důležité
- ❑ Knihovna jako místo, kde CHCEME být
  - Fyzicky
  - Virtuálně
  - Citově...
- ❑ Nabídnou komplexní služby v digitálním prostředí
  - Tištěné a digitální dokumenty
- ❑ Každá knihovna: nabízí služby celého systému knihoven

8 směrů budoucího rozvoje knihoven

21 bodů Koncepce rozvoje knihoven 2011 - 2015

Digitalizace textových dokumentů

- ❑ Podporovat digitalizaci na jednotlivých úrovních - NDK, regiony, oborové instituce, specializované projekty.
- ❑ Stanovit pravidla spolupráce knihoven a dalších paměťových institucí
  - Doporučení pro digitalizaci - formáty metadat a digitálních objektů
  - Kooperační nástroje pro digitalizaci - registr digitalizace, Kramerius, systém přidělování identifikátorů
  - Zavést persistentní identifikátory na národní úrovni
  - Integrace do digitální knihovny Europeana
- ❑ Zabezpečit maximální zpřístupnění digitálních dokumentů

**Zavést systém povinného ukládání elektronických dokumentů;
zajistit jejich pohotovému centrální zpracování a zpřístupnění,
podporovat nástroje pro sdílenou katalogizaci**

- Analýza přijímání, dlouhodobého uložení a zpřístupnění PV elektronických dokumentů**
- Pilotní projekt předávání povinného ukládání elektronických dokumentů**
- Legislativní úprava povinného ukládání elektronických publikací**
- Úprava programové aplikace Kramerius4 na nové typy dokumentů**
- Optimalizace centrálního zpracování PV pro potřebu sdílené katalogizace**

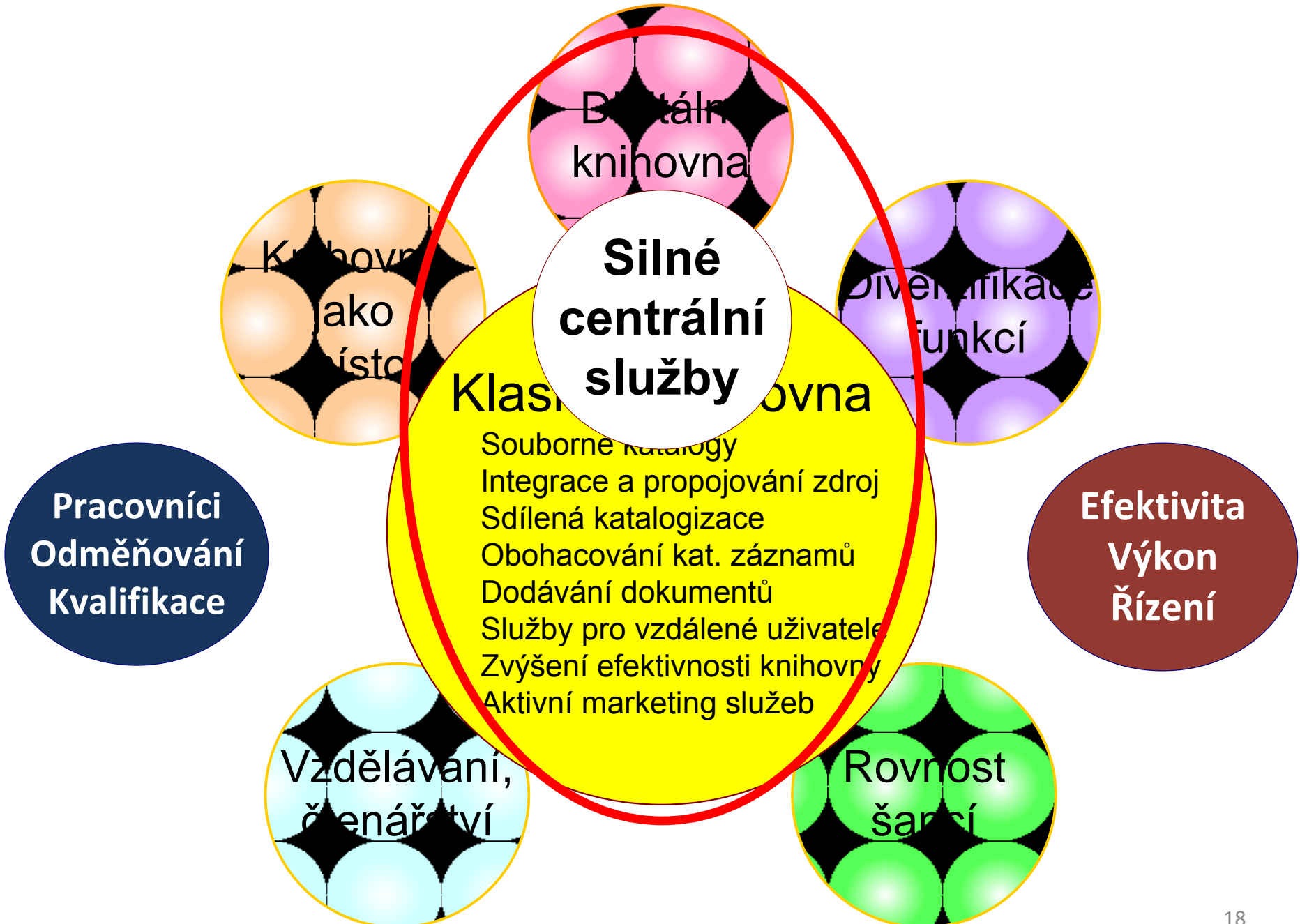
Legislativní, organizační a technické předpoklady trvalého uchování a zpřístupnění digitálních dokumentů

- ❑ Národní koncepce dlouhodobé ochrany digitálních dat pro knihovny a paměťové instituce**
- ❑ Organizační a technické předpoklady pro trvalé uchování digitálních dokumentů**
- ❑ Provést analýzu zahraničních politik systémů pro dlouhodobé uchování digitální dokumentů**
- ❑ Vytvořit síť certifikovaných digitálních úložišť, stanovení podmínek pro certifikaci**
- ❑ Akceptovat doporučení EU Digitální knihovny a Doporučení UNESCO o uchování digitálního dědictví**

Elektronické informační zdroje

- Zabezpečit efektivní dostupnost EIZ pro podporu VVI po roce 2011
- Zabezpečit efektivní dostupnost EIZ pro širokou veřejnost
- E-knihy v knihovnách?

Podpora silných centrálních služeb

**Možnost snadno a rychle získat
cokoliv, odkudkoliv, kdekoliv**

Silný portál – základní stavební kámen

- ❑ Zajištění přístupu do celého systému knihoven

- ❑ Centrální portál by měl být využíván jako:
  - Nástroj pro knihovny, díky kterému mohou poskytovat individuální služby klientům
    - **Sdílená katalogizace....**
  - Nástroj pro uživatele, který si chce poradit sám
    - **Vyhledávání, objednávání...**
  - Nástroj pro sdílení (indexaci) obsahu globálními vyhledávacími nástroji
    - **Google, Seznam....**

Silný portál – základní stavební kámen

- Zahrnuje všechny typy dokumentů dostupné v knihovnách v jakékoliv formě**
  - Fyzické dokumenty – různé typy
  - Digitalizované dokumenty (vlastní fond)
  - E-born dokumenty (webarchiv, elektronický povinný výtisk, inst. repozitáře, ...)
  - Komerční (placené) elektronické informační zdroje (databáze, e-knihy,...)

Centrální portál by měl zajišťovat:

Vyhledávání a zpřístupnění dokumentů:

- Souborný katalog ČR - Digitální knihovny - EIZ

Informace o dokumentech

- Kat. záznamy, obsahy, obálky, citace , anotace, recenze, komentáře, hodnocení
- Ověření dostupnosti fyzického dokumentu, prolinkování do dalších systémů

Informace o knihovnách

- Nejbližší knihovny – geografická identifikace
- Otevírací doba, akce, dostupnost dokumentu

Vybudovat rychlý a spolehlivý systém dodávání dokumentů – MVS, EDD

- ❑ MVS a EDD odkudkoliv, cokoliv, kamkoliv
  - Fyzické i elektronické dokumenty
  - Zrychlení MV služeb
- ❑ Pro knihovny i individuální uživatele
- ❑ Stanovit závazná pravidla pro sdílení služeb mezi knihovnami
  - Knihovní zákon, vyhláška
  - Ostrovy pozitivní deviace

Vytvoření konkurence schopných služeb – rychlost, spolehlivost, kvalita

Identifikace uživatelů, on-line platby

□ Sdílení uživatelských identit

- Společné průkazky (průkazky vydané knihovnou, elektronické OP, ISIC,...)
- Přenos primární registrace (registrující knihovna ručí za správnost údajů)
- Ochrana osobních údajů řešená Knihovním zákonem

□ On-line platby za služby

- Mikroplatby (OpenCard, PayPal, PaySec)
- Finanční vyrovnávání mezi knihovnami
- Vypořádání autorských práv

Každá knihovna rozhraním do celého systému

- ❑ Vytvoření jednotného rozhraní s cílem zprostředkovat služby celého systému knihoven z každé knihovny**
- ❑ Každá knihovna může být rozhraním do celého systému**
- ❑ Každý knihovník by měl být frontmanem schopným poskytnout komplexní službu**

ZDROJE

Fyzické dokumenty

Digitalizace

**PV eknih
WebArchiv**

**Nákup licencí
na EIZ**

ARCHIV

Trvalá uchování

SLUŽBY

Online platby

**Zpřístupnění
Centrální portál**

Sdílené identit

Každá knih.

EDD, MVS

Knihovny

Uživatelé

STANDARDSY SPOLUPRÁCE

Výchozí podmínka: AUTORSKÁ PRÁVA

Současný stav

- Možnosti digitalizace
- Možnosti zpřístupnění digitálních dokumentů

Novela autorského zákona

Současné možnosti digitalizace KF

Autorsky chráněná díla

☐ Knihovny mohou digitalizovat dokumenty:

- **Pro archivní a konzervační účely**

- Projekt WebArchiv, ochrana před zničením a poškozením

- **Zhotovit digitální kopii toho, co mají ve fondu**

☐ Mohou zhotovit digitální kopii na vyžádání – služba EDD

Zpřístupnění digitálních dokumentů

- ❑ Volná díla – bez omezení
- ❑ Zpřístupnění v souladu s uzavřenou licencí
  - Elektronické informační zdroje, eknihy...
- ❑ Digitální kopie zhotovená pro archivní a konzervační účely
  - Nelze zpřístupnit bez licenčních smluv - WebArchiv
- ❑ Zpřístupnění výsledků digitalizace vlastního KF na počítačích v knihovně (na místě samém)
- ❑ EDD – elektronické dodávání dokumentů

Co přinese budoucnost?

- ❑ Masové sdílení souborů
  - ❑ Masové porušování autorských práv
-
- ❑ Nové obchodní modely?
    - Široká nabídka, nízké ceny?
  - ❑ Nová daň za užití autorských děl?
  - ❑ Velký třesk: zrušení autorského práva?
  - ❑ Dílčí novely autorského zákona? - nejpravděpodobnější

Co chceme - východiska

- ❑ Zpřístupnit lidem kulturní a vědecké dědictví
- ❑ Poskytnout uživatelům pohotové, kvalitní služby z papírového a digitálního světa
- ❑ Efektivně využít digitalizované dokumenty
  - **Odstranit duplicit při digitalizaci a uchování**
- ❑ Nenarušovat práva autorů, vydavatelů, knihkupců
- ❑ Nezasahovat do ekonomických zájmů autorů, vydavatelů, knihkupců

Novela autorského zákona?

- ❑ Nelze získat nebo prosadit licenci na volné šíření elektronických dokumentů – půjčování, dálkový přístup, volné zpřístupnění na internetu
- ❑ Jediná cesta: dohoda s držiteli práv – autor, nakladatel, distributor

- ❑ Rozšířená kolektivní správa
  - Uzavírání kolektivních licenčních smluv: Dilia+NKČR
- ❑ Individuální smlouvy s držiteli práv

Licencování digitálních dokumentů

	Knihy komerčně nedostupné	Knihy na trhu
Vznik, původ	Digitalizace	Born digital
Vlastník primární kopie	Knihovna	Nakladatel, autor
Licence	Kolektivní licence	Individuální licence
	<ul style="list-style-type: none"> • Sdílení • Na místě samém • Dálkový přístup • Internet • Tisk	<ul style="list-style-type: none"> • Sdílení • Na místě samém • Dálkový přístup • Internet • Tisk

ZDROJE

Fyzické dokumenty

Digitalizace

PV eknih
WebArchiv

Nákup licencí
na EIZ

ARCHIV

Trvalá uchování

SLUŽBY

Online platby

Online identit

Každá knih.

S

LICENCOVÁNÍ

Lice

Centrální portál

ZPŘÍSTUPNĚNÍ

Sdílení mez
knihovnamí

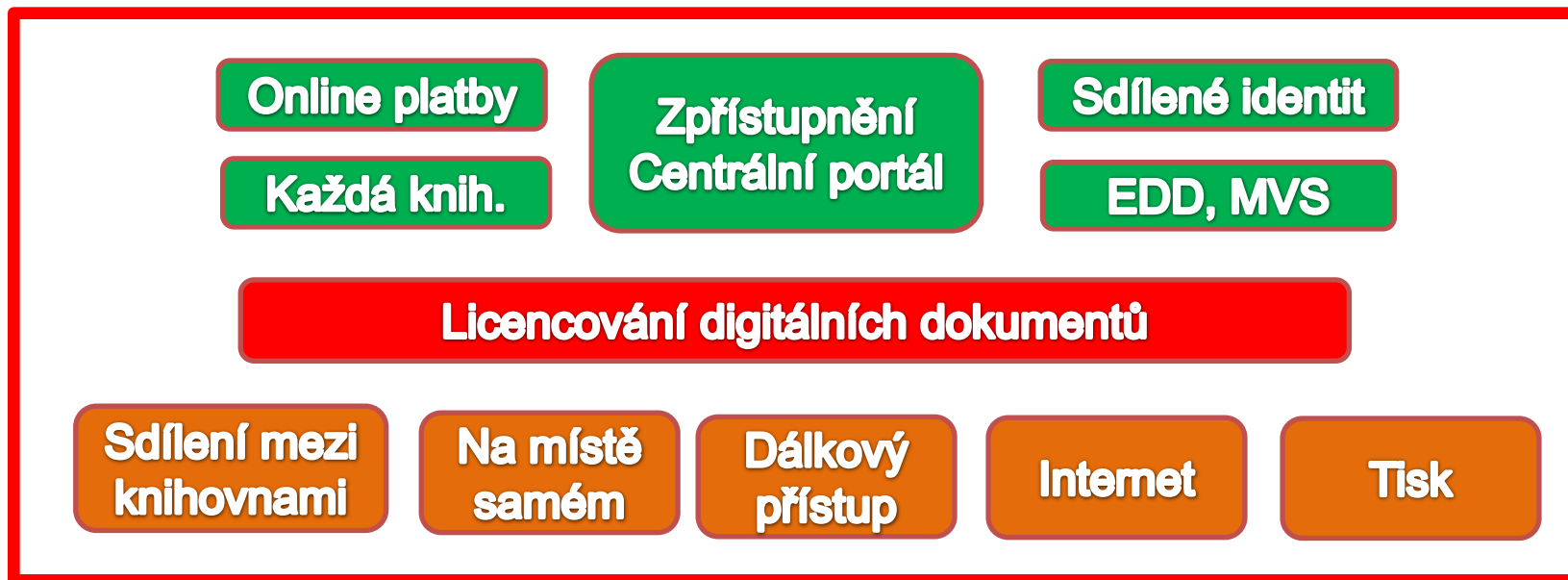
net

Tisk

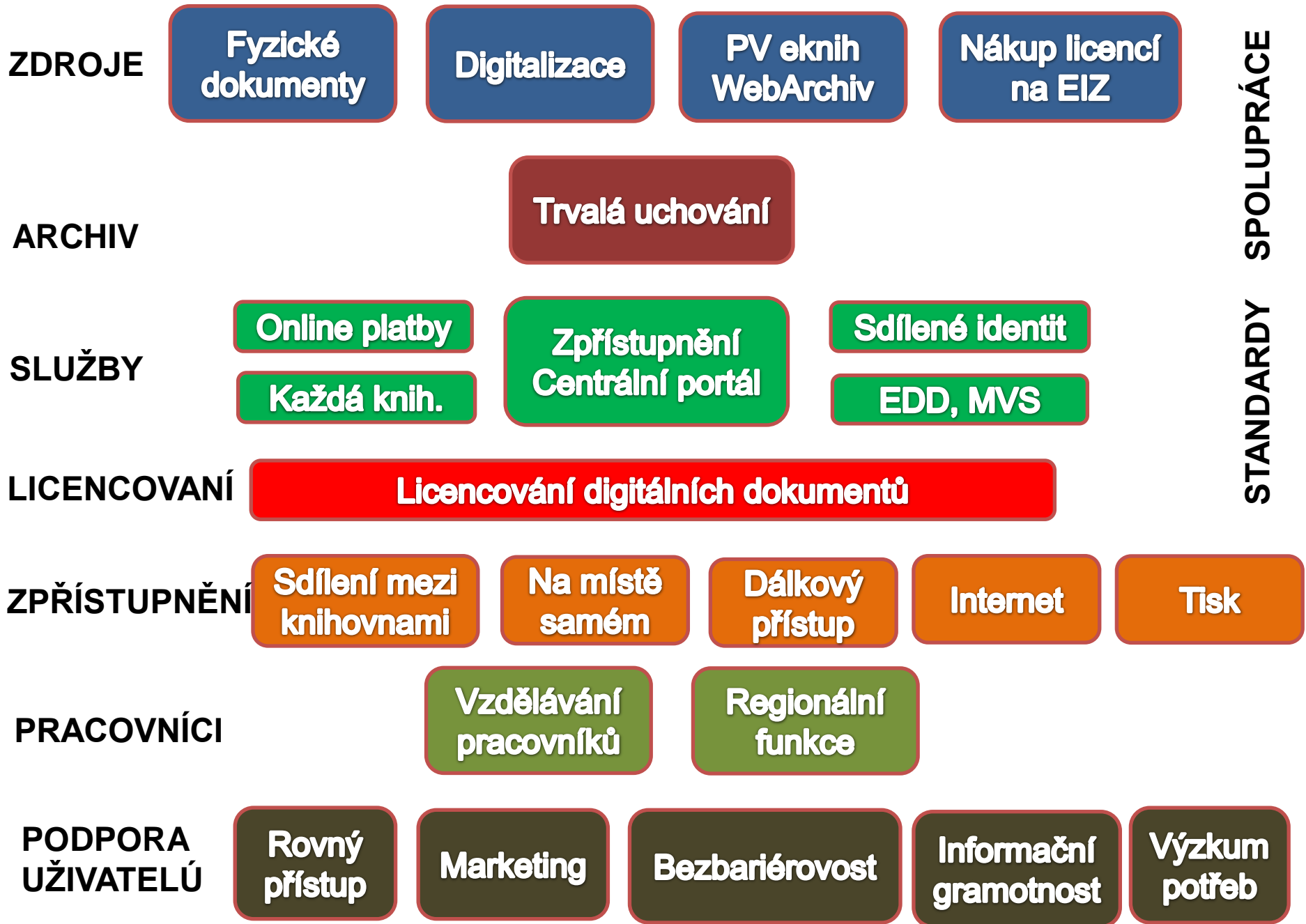
SPOLUPRÁCE

STANDARDS

Centrální zpřístupnění autorsky chráněných děl

- **Kontrola užití autorských děl – co a jak bylo využito**
- **Kontrola tisku – limitování počtu kopií**
- **Vypořádání odměn**

STANDARDSY
SPOLUPRÁCE

Co je ve strategii nového?

- **Využití všech možností, které nabízí ICT**
  - **Masová digitalizace – dlouhodobá archivace**
  - **Integrace a propojení všech existujících zdrojů**
- **Myšlenka centrálních služeb**
- **Každá knihovna je vstupem do systému a nabízí jeho služby**
- **Kvalitativně nová úroveň spolupráce**
  - **Katalogizace, sdílení služeb MVS, EDD**
  - **Stanovení odpovědností**
  - **Financování**

Elektronické služby v kontextu Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011-2015

24.4.2012

Zlín

Elektronické služby knihoven II.

Vít Richter

Národní knihovna ČR